

Бутрин-Бока Н. С.
кандидат юридичних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
e-mail: bbnata2017@gmail.com

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах військової агресії проти України, розв'язаної жорстоким і безжальним противником, тема захисту прав громадян дитячого віку набуває особливої актуальності. Адже ворог замахнувся на майбутнє Української держави, її генетичний фонд. Статтею 19 Конвенції про права дитини 1989 року передбачає загальну норму, що держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину [2]. Стаття 38 Конвенції встановлює спеціальну норму, що держави “зобов’язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів та стосуються дітей, а також забезпечувати їх дотримання”, “вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними”, що певною мірою узгоджується з нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема, з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них 1977 року, в яких захисту дітей присвячені положення, що стосуються як цивільного населення загалом, так їх як окремої категорії [2].

Так, згідно зі статтею 24 Женевської конвенції IV про захист цивільного населення під час війни 1949 року сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім’ями внаслідок війни, не

залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями [1].

Відповідно до статті 27 Женевської конвенції IV особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. З урахуванням положень стосовно здоров'я, віку та статі, сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, має право поводитися з усіма ними однаково, без жодної дискримінації, зокрема стосовно раси, релігії або політичних переконань, водночас сторони конфлікту повинні застосовувати до таких осіб таких заходів контролю чи безпеки, які будуть визнані за необхідні під час ведення війни. Україна є учасницею всіх вищевказаних міжнародних актів [1].

Через війну в Україні тисячі дітей залишаються сиротами, втрачають зв'язок із рідними та потрапляють у складні життєві обставини.

З початку воєнного стану прийнято чимало законодавчих документів, що стосуються захисту прав дітей в умовах воєнного стану. З 1 серпня в Україні запрацював державний портал для розшуку дітей – інформаційна платформа “Діти війни”, що допомагатиме правоохоронним органам збирати дані про юних українців, які постраждали під час війни, зокрема зникли безвісти або були переміщені на тимчасово окуповані території та депортовані до Російської Федерації.

За даними держпорталу розшуку дітей “Діти війни” з 24 лютого 2022 по 16 січня 2023 року унаслідок збройної агресії РФ в Україні постраждали 1688 дітей, з них 455 дітей загинуло, 897 дітей отримали поранення, 336 дітей вважаються зниклими, 13899 – депортованими. При цьому, як уточнюють в установі, 9016 дітей вважаються знайденими, і 125

дітей були повернуті. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях.

Використання на території України заборонених касетних боеприпасів, невибіркових обстрілів житлових районів, руйнування цивільної інфраструктури та обмеження доступу до медицини, численні випадки вбивств, згвалтування, зокрема дітей, та страти цивільних осіб відповідно до норм міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами. Українським законодавством передбачено кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни [4].

Одною з основних проблем є також проблема влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, внаслідок вторгнення агресора на територію України. На сьогодні склалася складна ситуація. З одного боку, ЗМІ масово поширюють інформацію про необхідність всиновлення дітей, які втратили батьків або проживали у закладах інституційного догляду поряд з місцями активних бойових дій, з іншого – Мінсоцполітики України вбачає в таких діях ризику шахрайства, порушення прав дітей та поширення недостовірної інформації та наголошує на неможливості змінення чи спрощення процедури усиновлення [3, с.9].

Держава не стоїть осторонь проблеми дітей. В умовах війни виникла нагальна потреба законодавчого врегулювання ряду питань щодо захисту прав дітей, вирішення яких за загальним порядком, який діяв у мирний час, було неможливим.

Очевидно, що воєнний стан та активні бойові дії в Україні визначають нові реалії сьогодення, і встановлений чинним законодавством загальний порядок захисту прав дітей, який діяв у мирний час, у більшості випадків просто перестав працювати. В умовах воєнного стану гостро постало питання про можливість реального захисту прав дітей, які стали жертвами

агресії і залишилися без піклування батьків чи перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. Політичне життя. 2019. С. 6-14.
4. Турченко О.Г. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022». – Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261617>

Винарчик О. П.

кандидат юридичних наук, старший викладач
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С. З. Гжицького,
Львівський апеляційний суд (помічник судді)
e-mail: Kosju3@gmail.com

МОЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ОСОБОЮ СВОЇХ ПОРУШЕНИХ, НЕВИЗНАНИХ АБО ОСПОРЮВАНИХ ПРАВ, СВОБОД ЧИ ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ АКТУАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21 Конституції України).

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Конституції України звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1].

Зазначене фундаментальне положення знайшло своє відображення також у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України), зокрема у ст. 4 відповідно до якої, кожна особа має право в порядку,